

TÓTH GABRIELLA

A függő határozatlan főnévi csoportok szintaktikai viselkedéséről*

In this paper we will study the differences and similarities between anaphors and dependent indefinites in Hungarian and in Spanish. Following Bosque (1992), it will be pointed out that dependent indefinites and anaphors in Hungarian are similar in that they must be locally bound by an antecedent DP. It will be shown that there are relevant differences between the two DPs due to the different positions the antecedents move to and bind the dependent DP from. While anaphors are bound from A-positions, the relevant feature of the antecedent that can license the anaphor is an argument/referential feature. Dependent indefinites are bound from an A'-position, the feature that licenses them is a quantifier feature (DIST).

1. Bevezetés

1.1. A probléma

Ennek a tanulmánynak a célja, hogy bemutassa a határozatlan főnévi csoportok egy alcsoportjának, a függő határozatlan determinánsi csoportoknak (DP) (Farkas 1996, Bosque 1992) a szintaktikai viselkedését a spanyol és a magyar nyelvben az Elvek és Paraméterek (Chomsky 1986, 1995) szintaktikai elmélet keretében. A spanyol nyelvben azt a DP-t nevezik függő határozatlan DP-nek, amelyben a *sendos* determináns szerepel (1a). A magyarban a függő határozatlan DP-k a bennük szereplő tőszámok kettőzésével képezhetők, amint ez az (1b)-ben szereplő mondatban látható.¹

* Köszönettel tartozom Bende-Farkas Ágnesnek, Bródy Mihálynak, Dalmi Grétének, Kálmán Lászlónak, É. Kiss Katalinnak, Komlósy Andrásnak, Knut Tarald Taraldsennek és Jon Ortiz de Urbinának, akik tanácsaikkal a segítségemre voltak. Külön köszönöm Jon Ortiz de Urbinának, hogy segített a spanyol mondatok szerkezetének értelmezésében. Köszönöm a két lektornak hasznos megjegyzéseiket.

¹ Más nominális elemek is megkettőzhetők a magyarban, mint az alanyra vonatkozó morfológiailag kérdőszó alakú határozatlan DP-k:

(i) Ki-ki ment a maga útján.

Itt a kettőzött elem jelentése és szintaktikai viselkedése inkább az univerzális kvantoréhoz hasonló és nem a függő határozatlan DP-hez. Azok a DP-k sem kívánnak meg antecedenst,

- (1) a. Juan y María han escrito sendos libros.
       'János és Mária írt egy-egy könyvet.'
 b. Minden fiú olvasott két-két könyvet.

Bosque (1992) rámutatott arra, hogy a függő határozatlan DP-knek két érdekes tulajdonságuk figyelhető meg. Az egyik, hogy nem fordulhatnak elő önmagukban a mondatban. Olyan DP-nek kell őket kötnie, amelynek disztributív az olvasata /vö. (1) és (2)/. A másik, hogy a kötésnek a disztributív DP és az függő határozatlan DP között lokálisnak kell lennie, ahogy ezt a (2) és (3) mondat közötti kontraszt mutatja.

- (2) a. *Juan_i ha escrito sendos_i libros.
       'János_i írt egy-egy_i könyvet.'
 b. *János_i írt hat-hat_i könyvet.
 (3) a. *Juan y María_i piensan que Pedro ha escrito sendos_i libros.
       'János és Mária_i azt gondolják, hogy Péter írt egy-egy_i könyvet.'
 b. *Mindenki_i azt állítja, hogy Péter vett hat-hat_i könyvet.

A függő határozatlan DP-k csak disztributív DP-k hatókörében fordulhatnak elő (Gil 1995, Choe 1987).²

1.2. Szintaktikai stratégiák a hatóköri relációk kijelölésére

Az Elvek és Paraméterek szintaktikai elmélet keretében a kvantorok hatókörének a kijelölése mindig a kvantorok mozgatásával jár együtt a szintaktikai reprezentációban. May (1985) szerint a kvantorok a kvantoremelés szintaktikai műveletének következtében jutnak hatóköri pozíciójukba. A kvantoremelés olyan szintaktikai művelet, amely bármely kvantort szabadon adjungál egy maximális projekcióhoz. Ennek a műveletnek a következményeként a különböző kvantor-típusok bármilyen lehetséges hatóköri kombinációban képesek megjelenni. A természetes nyelvekben azonban a kvantorok nem így viselkednek. Beghelli –

---

amelyekben a határozatlan névelőt kettőzzük meg.

- (ii) Egy-egy fiú meglátogatta Jánost, amíg beteg volt.

A (ii) mondatban az *egy-egy fiú* jelentése *néhány fiú*. A cikk ezeket a szerkezeteket nem vizsgálja.

² Bosque (1992) nem említi, de Choe (1987) megmutatja, hogy a függő határozatlan DP-k antecedense csak erős DP (olyan DP, amely nem fordulhat elő egzisztenciális mondatokban) lehet (Milsark 1977).

- (i) *Kevesebb, mint három fiú vásárolt öt-öt könyvet.

- (ii) *Unos estudiantes han leído sendos libros.

'some students have read a book-each'

Gyenge DP-k (azok a DP-k, amelyek előfordulhatnak egzisztenciális mondatokban) akkor sem korlátozhatnak függő határozatlan DP-t, ha a fókuszpozícióba mozgatjuk őket.

- (iii) *FIÚK ettek öt-öt almát (nem lányok).

Stowell (1996), Reinhart (1995), elméletében a különböző típusú DP-k különböző meghatározott funkcionális projekciókba mozognak. Ezek a szintaktikai műveletek meghatározzák a két kvantor hatókörét. Ebben az elméletben egy DP a hatókörét az adott pozícióba történő mozgatásnak mintegy melléktermékeként nyeri el. Szemben May (1985) elméletével, Beghelli – Stowell (1996) elmélete nem engedi meg az összes lehetséges hatóköri kombinációt, mivel a DP-k közötti hatóköri relációkat meghatározza a funkcionális projekciók hierarchiája. Egyik elmélet sem zárja ki a Chomsky (1995) által javasolt megszorításokat a mozgatások természetére vonatkozóan. Chomsky (1995) szerint a látható kvantormozgatások engedelmeskednek bizonyos lokalitási feltételeknek, mint a szomszédosság, míg a láthatatlan mozgatásokat nem korlátozza semmilyen lokalitási feltétel. Ennek fényében azt gondolnánk, hogy minden kvantor hasonlóan viselkedik a mozgatás megszorítása tekintetében. Ez azonban ellentmond az empirikus megfigyeléseknek. Ahogy Reinhart (1995) rámutatott, a különböző DP-típusok szintaktikai viselkedésüket tekintve három osztályba sorolhatók. A kérdőszavak és a fókuszált DP-k ciklikusan mozoghatnak ki az őket a kiindulási szerkezetben tartalmazó időjeles mondatból. A kérdőszavak és a fókuszált DP-k, legalábbis a látható szintaxisban, engedelmeskednek a szomszédosság elvének (É. Kiss 1986). A második csoportba tartozó határozatlan DP-k is kimozoghatnak az őket tartalmazó időjeles mondatból, de nem tartanak be semmilyen szomszédossági feltételt. A harmadik csoportba tartozó univerzális kvantorok pedig soha nem hagyják el azt az időjeles mondatot, amely a kiinduló szerkezetben tartalmazza őket (May 1985). A függő határozatlan DP-k, ebben a tekintetben az univerzális kvantorokkal mutatnak hasonlóságot. Nem mozoghatnak ki az őket tartalmazó időjeles mondatból.

1.3. A függő határozatlan DP szintaktikai tulajdonságairól

Ahogy láttuk, a függő határozatlan DP-k nem értelmezhetők önmagukban, szükségük van egy antecedenstre, amely lokálisan köti őket. Az antecedenstnek olyan erős DP-nek kell lennie, amelynek lehet disztributív olvasata.³

Ebben a tanulmányban a függő határozatlan DP-nek a bevezetésben bemutatott szintaktikai tulajdonságait fogom megvizsgálni. A második részben bemutatom Bosque (1992) elméletét a *sendos* függő determináns szintaktikai viselkedéséről. Bosque (1992) szerint a függő határozatlan DP-k szintaktikai viselkedéséről számot lehet adni a kötéselmélet keretén belül, mert a függő határozatlan DP-

³ Ebben a cikkben nem vizsgálom azokat a szerkezeteket, amelyekben vagy az antecedenst vagy a függő határozatlan kifejezés kérdőszó, illetve fókuszpozícióban vagy kontrasztív topikpozícióban van. Ennek egyik oka, hogy ezeknek a kifejezéseknek olyan hatóköri tulajdonságaik vannak, amelyek elhomályosítják az eredeti főnévi szerkezet hatóköri tulajdonságait.

k úgy viselkednek, mint az anaforák. Egy másik DP-nek kötnie kell őket egy lokális tartományon belül. A harmadik részben rámutatok arra, hogy habár a függő határozatlan DP-k és az anaforák hasonlítanak abban a tekintetben, hogy önmagukban nem értelmezhetők, tehát egy másik DP-nek kötelezően kötnie kell őket, az antecedens típusának az anafóra és a függő határozatlan DP-re nézve különböző tulajdonságokkal kell bírnia. Az anaforák és a függő határozatlan DP-k különböző feltételek mellett lehetnek kötve. A negyedik részben amellest fogok érvelni, hogy az anaforák és a függő határozatlan DP-k közötti különbség annak köszönhető, hogy az antecedens DP-n lévő jegyhalmazból más jegycsoport korlátozza az anaforát és más jegy a függő határozatlan DP-t. Míg az anaforát az antecedensen lévő esetjegy, addig a függő határozatlan DP-t a [DIST] jegy korlátozza. Ezeket a jegyeket az antecedens különböző projekciókban ellenőrzi le, ennek következtében a két kötött elem két külön szintaktikai pozícióból van kötve. Míg az anaforákat A(argumentum)-pozícióból köti az antecedensük, a függő határozatlan DP-ket A'-pozícióból.

2. Függő határozatlan DP-k és anaforák

2.1. Bosque (1992) elmélete

Bosque (1992) megfigyelte, hogy a spanyol nyelvben a függő határozatlan DP-k, azok a DP-k, amelyeknek a determinánsa *sendos*, nem értelmezhetők önmagukban, szükségük van egy antecedensre, amely lokálisan köti őket. Az antecedens csak olyan DP lehet, amely disztributív olvasatú. Kamp és Reyle (1993) szerint, az univerzálisan kvantált DP-k (4), a többes számú DP-k (5) és a koordinált DP-k (6) lehetnek disztributív olvasatúak.⁴ Bosque szerint, a *sendos* determináns jelentése informálisan a következő: „minden egyes Y-ra van egy X”, ahol az „X” terjedelmét az „Y” száma alapján lehet értelmezni. A magyarban hasonló jelentés tulajdonítható annak a DP-nek, amelyiknek a determinánsa egy megkettőzött tőszámnév. Miután a magyarban bármelyik számnév megkettőzhető, a függő határozatlan DP jelentése ennek megfelelően alakul, azaz a spanyol *sendos* determinánssal szemben, amely csak 'egy-egy' jelentéssel bír, a magyarban ez az érték a megkettőzött tőszámnév értékétől is függ.

⁴ Itt fontos megjegyezni, hogy a magyarban ez nem morfológiai többes számra utal, hanem a többes referenciájú főnévi kifejezésekre.

- (4) Minden $fiú_i$ elolvasott két-két $_i$ könyvet.⁵
- (5) a. Los chicos $_i$ han leído sendos $_i$ libros.
'A fiúk $_i$ elolvastak egy-egy $_i$ könyvet.'
- b. A fiúk $_i$ megtanultak két-két $_i$ fejezetet a vizsgára.
- (6) a. Juan y Pedro $_i$ han leído sendos $_i$ libros.
'János és Pedro $_i$ elolvasott egy-egy $_i$ könyvet.'
- b. János és Péter $_i$ meglátogatott két-két $_i$ beteget.

Míg a (4), az (5b) és (6b) magyar mondatokban *minden egyes fiúra két könyv, két fejezet*, illetve *két beteg* jut, addig a (5a) és a (6a) spanyol mondatokban *minden egyes fiúra egy könyv* jut. Figyeljük meg, hogy ezekben a példákban is a függő DP-ben szereplő tőszámnév értékét részben a határozatlan DP antecedense adja meg. Az antecedens nélkül mind a két nyelvben alulspecifikált a függő DP-ben a tőszámnév értéke.

2.2. Kötéselmélet és a függő határozatlan DP-k

A chomskyánus generatív irodalomban az a modul, amely a DP-k interpretációját szabályozza, a kötéselmélet. A kötéselmélet három DP-típust különböztet meg:

- (i) referenciális frázisokat (tulajdonneveket /*János*/, referenciális kifejezéseket /*a fiú*/),
(ii) névmásokat (személyes és birtokos névmások),
(iii) anaforákat (visszaható és kölcsönös névmások).

A kötéselmélet (Chomsky 1981) a különböző DP típusok referenciális tulajdonságairól ad számot. A referenciális kifejezések inherensen kiválasztanak egy referenst a diskurzusuniverzumból. A személyes névmások nem választanak ki inherensen egy diskurzusreferenst, az anaforák pedig nem képesek önállóan referálni. Az anaforák szükségszerűen megöröklék az antecedensük referenciális tulajdonságait (Haegeman 1990).⁶ A kötéselmélet definíciója (7)-ben található.

⁵ A spanyolban nem létezik a „minden” univerzális kvantornak megfelelő DP.

⁶ Figyeljük meg, hogy a kötéselmélet nemcsak koreferenciális függőségi kapcsolatokat vizsgál.

(i) Everybody $_i$ thinks that he $_i$ is clever.
Mindenki $_i$ gondolja hogy ő $_i$ aux. okos.
'Mindenki azt gondolja, hogy okos.'

A fenti mondatban a *he* „ő” változóként értelmezhető mivel az antecedense nem referenciális, hanem kvantifikált DP. Az *everybody* „mindenki” és a *he* „ő” ebben az olvasatban nem lehet koreferens, a köztük lévő kapcsolat egy változó és az őt kötő kvantor közötti függőségi kapcsolatot jelöl. Figyeljük meg, hogy ebben az esetben az összeindexelés nem jelöl koreferenciát. Felteszem, hogy a két elem közötti összeindexelés interpretációs kapcsolatot jelöl.

(7) kötéselmélet:

A akkor és csak akkor köti B-t ha

(i) A k-vezérli B-t⁷ és

(ii) A és B össze vannak indexelve

(iii) A A(rgumentum)-pozícióban van (ahol az A-pozíciók az eset- és tematikus pozíciók)

Azokat a DP-eket, amelyek nem képesek önállóan referálni, egy másik önálló referenciával bíró DP-nek kell kötnie. A Kötéselmélet a (8)-ban látható elvekkel ad számot a három DP-típusról.

(8) kötéselvek:

(i) kötéselv A:

Az anaforáknak kötve kell lenniük egy lokális tartományon belül.

(ii) kötéselv B:

A névmások nem lehetnek kötve egy lokális tartományon belül.

(iii) kötéselv C:

A referenciális kifejezések csak szabadok lehetnek.

(Chomsky – Lasnik

1995)

Chomsky – Lasnik (1995) szellemében a következő informális definíció adható a lokális tartomány meghatározására.

(9) A kötés számára definiálandó lokális tartomány az a legkisebb komplex funkcionális egység (ahol a komplex funkcionális egység olyan projekció, amely mindazokat a grammatikai funkciókat tartalmazza, amelyek összeegyeztethetők a projekció fejével), amely tartalmazza A-t (a kötött DP-t) és A kormányzóját. (Chomsky – Lasnik 1995:102)⁸

⁷ K-vezérlés:

α akkor és csak akkor k-vezérli β -t, ha α nem dominálja β -t és minden kategória, amely dominálja α -t, dominálja β -t is.

⁸ Ez a definíció nem egyeztethető össze az Elvek és Paraméterek elmélet legtöbb kurrens változatával, mivel ezekben a kormányzás fogalma nem szerepel. Rizzi (1997), aki a kormányzás és a jegyellenőrzés fogalmát is használja elméletében, rámutat arra, hogy sok szintaktikai kapcsolatról számot lehet adni a jegyellenőrzés mechanizmusával, de vannak olyan grammatikai jelenségek, amelyeket nem lehet megmagyarázni a kormányzás fogalma nélkül. A lokális tartomány fogalma a kormányzás fogalma nélkül is megadható (Roberts 1997), habár ez a definíció visszanyúlik a Kormányzás és Kötés (Chomsky 1981) korszakra. A kötéselmélet általam ismert definícióinak egyike sem magyarázza meg a függő elem és az antecedense közötti lokalitási feltételeket, csak leírja ezt a kapcsolatot az elmélet eszközeivel. Számos nyelvész (Chomsky – Lasnik 1995, Reuland 2001) azt állítja, hogy a lokalitási feltételekről számot lehet adni, ha feltételezzük, hogy a függő elem bizonyos jegyei (az anaforák

Bosque (1992) szerint a függő határozatlan DP-k szintaktikai viselkedéséről számot lehet adni a kötéselmélet keretén belül, mert mind az anaforák, mind a függő határozatlan DP-k értelmezhetetlenek antecedens nélkül, és mert antecedensüknek k-vezérelnie kell a kötött elemet ugyanabban a komplex funkcionális egységben, amelyben a függő határozatlan DP, illetve az anafora található. A (10)-ben és (11)-ben látható mondatok közötti kontraszt mutatja, hogy a mondat csak akkor jólformált, ha az anaforák és a függő határozatlan DP-k antecedensei ugyanabban az időjeles mondatban helyezkednek el, mert a komplex funkcionális egység (10)-ben és (11)-ben az időjeles mondat.

- (10) a. Juan dice que María_i habla demasiado de si misma_i.
 'János azt mondja, hogy Mária_i éppen eleget beszél magáról_i.'
- b. Los tres chicos dicen que tus amigos_i han escrito sendas_i novelas.
 'A három fiú azt mondja, hogy a barátaid_i írtak egy-egy_i regényt.'
- c. János azt állítja, hogy Péter_i felismerte önmagát_i a filmben.
- d. János és Péter azt állítja, hogy a szüleik_i vettek két-két_i festményt Párizsban.
- (11) a. *Juan_i dice que María hablaba demasiado de si misma_i.
 'János_i azt mondja, hogy Mária éppen eleget beszél magáról_i.'
- b. *Los tres chicos_i dijeron que María había escrito sendas_i novelas.
 'A három fiú_i azt mondta hogy Mária írt egy-egy_i regényt.'
- c. *János_i azt mondta, hogy Ákos jól ismeri önmagát_i.
- d. *János és Péter_i azt állítja, hogy Mari vett két-két_i könyvet.

A (12a) és (12c) mondatban a DP-k (*María* és *Péter*) nem k-vezérlik a visszaható névmásokat, ezért nem köthetik őket. Mivel a visszaható névmások nincsenek kötve, a mondatok rosszul formáltak. A (12b) és (12d) mondatokban a függő határozatlan DP-k antecedensei nem k-vezérlik a függő határozatlan DP-eket, azok nincsenek kötve, tehát a (12a) és (12c) mondatokhoz hasonlóan ezek a mondatok is rosszul formáltak.

---

esetében a ϕ -jegyek, a függő határozatlan DP-k esetében a [DIST] jegy) felmozog az antecedenshez (Reuland 2001). Mivel mozgatás történik, a lokalitási feltétel megmagyarázható a Lánctagok Közötti Legkisebb Távolság Feltételével (Minimal Link Condition /Chomsky 1995: 311/): K akkor, és csak akkor vonzhatja magához α -t, ha nincs olyan β , amely közelebb lenne K-hoz mint α , és amelyet K magához vonzhat. Ez a következő relációként értelmezhető:

- (i) *[K_i [β [α _i]]], ha β -nak vannak olyan jegyei, amelyek K-t kielégítik.

Figyeljük meg, hogy a Lánctagok Közötti Legkisebb Távolság Feltétele valójában nem derivációs megszorítás, így bármely két elem közötti kapcsolatra érvényes lehet. Nem szükséges két elem között mozgatást feltételezni.

- (12) a. *El padre de María_i se_i compró un coche.
 'Mária_i apja vett magának_i egy kocsit.'
- b. *Los amigos de tus padres_i conducían sendos_i Mercedes.
 'A szüleid_i barátai vezettek egy-egy_i Mercedest.'
- c. *Péternek_i az anyja szereti önmagát_i.
- d. *Péternek és Jánosnak_i az anyja nyert két-két_i utat Panamába.⁹

Figyeljük meg, hogy (13)-ban a főmondatok alanyai nem köthetik a függő határozatlan DP-ket, mert kívül vannak azon a komplex funkcionális egységen, amely tartalmazza a függő határozatlan DP-ket. A mondatok ennek ellenére jólformáltak.

- (13) a. Los abogados_i permitieron a sus clientes_j que PRO_{i/j} consultar con sendos_{i/j} asesores fiscales.
 az ügyvédek_i engedélyezték az ügyfeleiknek_j, hogy PRO_{i/j} konzultálni egy-egy_{i/j} pénzügyi tanácsadóval
 Az ügyvédek_i engedélyezték az ügyfeleiknek_j, hogy konzultálnak egy-egy_{i/j} pénzügyi tanácsadóval.¹⁰
- b. A betegek_i szeretnék PRO_i beszélni két-két_i orvossal.

A (13a) mondatban a függő határozatlan DP-k koreferensnek értelmezhetők a főmondat alanyával és a főmondat tárgyával is, attól függően, hogy a beágyazott mondat implicit alanya, a PRO, a főmondat tárgyával vagy az alanyával koreferens. Ezekben a szerkezetekben a függő határozatlan DP-k antecedense az implicit argumentum, a PRO, tőle öröklük át az interpretációjukhoz szükséges információt. A (13b) mondatban a beágyazott mondat argumentuma, a PRO, a főmondat alanyával koreferens. Mivel a PRO az egyetlen DP, amely k-vezéri a függő határozatlan DP-t azon a legkisebb komplex funkcionális egységen belül, amely tartalmazza a függő határozatlan DP-t és annak a kormányzóját (a beágyazott mondat igéjét), csak a PRO értelmezhető a függő határozatlan DP antecedenseként. A (14)-ben lévő mondatokban az anaforát és a függő határozatlan DP-t az antecedensük egy determinánsi csoporton belül köti. A másik szintaktikai egység, amely komplex funkcionális egységként elemezhető, a DP. A (14)-ben lévő determinánsi frázisok jólformáltak, mert a DP tartalmazza az anaforá-

⁹ A lektorok egyike felhívta a figyelmemet, hogy ez a mondat teljesen jó, ha a két fiúnak nem azonos személy az anyja. Ebben az olvasatban a függő határozatlan DP antecedense (*János és Péter anyja*) k-vezéri a függő határozatlan főnévi csoportot.

¹⁰ Az egyik lektor feltette a kérdést, hogy a magyarban a spanyol eredetivel szemben, miért nem lehet a PRO koreferenciális az alannal. Erre a kérdésre nem tudok érdemben válaszolni. Felteszem, hogy a magyar *engedélyez* igének mások a lexikai tulajdonságai, mint a spanyol „megengedni” igének.

kat, illetve a függő határozatlan DP-eket, azoknak a kormányzóit, az antecedensüket, amely a megfelelő konfigurációban köti őket.

- (14) a. las declaraciones de los detenidos_i sobre si mismos_i
 'az őrizetese_i vallomása önmagukról_i'
 b. las declaraciones de los detenidos_i sobre sendos_i crímenes¹¹
 'az őrizetese_i vallomása egy-egy_i bűntényről'
 c. minden fiúnak_i a vallomása önmagáról_i
 d. minden kutatónak_i a megoldása két-két_i problémára

Figyeljük meg, hogy a kötéselvből következik, hogy alanyi funkciójú anaforák nem fordulhatnak elő természetes nyelvekben, mert az alanyi pozíció a legmagasabb argumentumpozíció az időjeles mondatban. Az alanyi pozícióban lévő DP k-vezérli az összes argumentumpozícióban lévő DP-t a mondatban. Mivel az időjeles mondat a legkisebb komplex funkcionális egység, alanyi DP soha nem lehet lokálisan kötve (Bosque 1992).

- (15) *Sendos_i vehículos les_i funcionaba bien.
 'Egy-egy_i jármű jól működött nekik_i.'
 (16) *Les_i funcionaban bien sendos_i vehiculos.¹²
 'Nekik_i jól működött egy-egy_i jármű.'

A (15)-ben található mondatok alapján Bosque (1992) azt állítja, hogy időjeles mondatokban az alanyi funkciójú függő DP-eket nem lehet lokálisan jól kötni, még akkor sem, ha az antecedens megelőzi, feltehetően k-vezérli az alanyi függő határozatlan DP-t. A megvizsgált mondat szerkezetek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a magyarban és a spanyolban a függő határozatlan DP-k ugyanúgy viselkednek, mint az anaforák, tehát viselkedésükről számot lehet adni a kötéselmélet A elvével.

3. Problémák Bosque (1992) elméletében

¹¹ Egyik lektorom felhívta a figyelmet, hogy a spanyol szerkezetben nem triviális, hogy az antecedens k-vezérli a függő szerkezetet. Felteszem Kayne (1994) alapján, hogy a poszt-nominális birtokos a logikai formában felmozog a teljes főnévi szerkezet Spec pozíciójába. Ebből a pozícióból már k-vezérli a függő elemet.

[los detenidos_i [las declaraciones [de [e_i [sobre si mismos_i]]]]]

¹² Jon Ortiz de Urbina (személyes közlés) szerint ezek a példák valóban rosszak, de ennek valószínűleg nem az az oka, hogy alanyi nem lehet függő határozatlan DP, hanem hogy a klitikum nem tudja kötni a függő elemet.

Ebben a részben rámutatok arra, hogy felmerülnek bizonyos empirikus és konceptuális problémák Bosque (1992) elméletével kapcsolatban. Figyeljük meg, hogy a kötéselmélet két DP között hoz létre kapcsolatot. A két DP közül a kevesebb szemantikai tartalommal bíró DP átörökli antecedensének a referenciális tulajdonságait. Mivel mind a két DP ugyanarra az entitásra referál, a nominális ϕ -jegyeknek (Chomsky 1995) a két DP-n azonosaknak kell lenniük.¹³ Ezt láthatjuk (17)-ben.

- (17) John saw himself/*herself in the mirror.
 János látta önmagát-hímnem/*önmagát-nőnem a tükörben
 'János látta önmagát a tükörben.'

A *himself* tárgyi visszaható névmás antecedense a *John* alany. Mivel az alanyi DP ϕ -jegyei között szerepelnek az „egyes szám, harmadik személy, hímnem” jegyek, ezeknek a jegyeknek kell megjelenniük az anaforán is. A *himself* visszaható névmás pontosan ezeket a ϕ -jegyeket tartalmazza, szemben a nőnemű *herself* visszaható névmással. A spanyolban a determináns *sendos* „szám és grammatikai nem” jegyeket mutat, azonban ezeknek a jegyeknek az értéke nem az antecedens ϕ -jegyeivel kell, hogy megegyezzen, hanem annak a főnévnek a ϕ -jegyeivel, amelynek a *sendos* a determinánsaként szerepel.

- (18) Las chicas_i han comprado sendos_i /*sendas_i libros
 A-fem. lányok-fem_i vásároltak egy-egy-masc./ *egy-egy.fem._i könyvet-masc
 'A lányok_i vásároltak hat-hat_i könyvet.'

A (18) mondatban a *sendos* hímnemben van, mivel a *libros* 'könyvek' főnév, amire vonatkozik, hímnemű. A szerkezet a *sendos* determináns nőnemű változatával rossz. Viszont az alanyi antecedens *las chicas* 'a lányok' nőnemű, tehát a függő határozatlan DP és az antecedense nem lehetnek koreferensek. Láttuk, tehát, hogy a két kötött DP természete nem teljesen azonos. Míg az anafora és az antecedense között koreferenciakapcsolat van, addig a függő határozatlan DP és az antecedense közötti reláció esetében inkább kvantifikációkapcsolat figyelhető meg. A hasonlóság a két reláció között az, hogy mind a két esetben a kötött DP valamilyen információt örököl át az antecedensétől. Az anaforák esetében ez a referencia, a függő határozatlan DP-k esetében a disztributív frázisban lévő DP terjedelme.

A második probléma Bosque (1992) elméletében a magyarban megfigyelhető különbség a függő határozatlan DP-k és az anaforák disztribúciója között. A magyarban az anaforák engedelmességek a kötéselmélet A elvének. Időjeles mondatokban alanyi funkciójú anaforák nem fordulnak elő, még olyan esetekben

¹³ A nominális ϕ -jegyek a szám, a személy és a grammatikai nem a DP-n.

sem, amikor az anaforát k-vezérli egy DP. Ez látható a (18) mondatokban, ahol az anafora antecedense a fókusz pozícióból k-vezérelni tudja az anaforát.

- (19) *JÁNOSNAK_i vett könyvet önmaga_i.

Míg az anaforák nem lehetnek időjeles mondatokban alanyok, függő határozatlan DP-k lehetnek /vö. (20b)/, ha van a mondatban egy disztributív olvasatú DP, amely k-vezérli az alanyi funkciójú függő határozatlan DP-t.

- (20) a. Minden diák_i meglátogatott négy-négy_i tanárt.
b. Minden tanárt_i meglátogatott négy-négy_i diák.

Néhány magyar nyelvész (É. Kiss 1987, Szabolcsi 1996b) megfigyelte, hogy az univerzálisan kvantált főnévi csoportok egy adott pozícióban jelennek meg a magyar mondat szerkezetben. Beghelli – Stowell (1996) azt feltételezi, hogy a CP tartományban (Rizzi 1997) van egy olyan funkcionális projekció, amelyet Disztributív Frázisnak [DistP] neveznek, és ahová azok az univerzális kvantorok mozognak, amelyek disztributív olvasatúak. Mivel a DistP projekció a CP tartományban helyezkedik el, magasabban van a mondat szerkezetben, mint bármelyik argumentumpozíció. Beghelli – Stowell (1996) szellemében felteszem, hogy – szintaktikai funkciójától függetlenül – minden disztributív DP bemozog a SpecDistP pozícióba. A disztributív DP csak a SpecDistP pozícióból tudja kötni a függő határozatlan DP-t.¹⁴

A (20a) mondatban az alany mozog a SpecDistP pozícióba, így k-vezérelni és kötni tudja a függő határozatlan tárgyat. A (20b) mondatban a tárgy mozog a SpecDistP-be, így k-vezérelni és kötni tudja a függő határozatlan alanyt. Amint a disztributív DP bemozog a SpecDistP pozícióba, kötni tud bármilyen argumentumot, hiszen minden argumentumpozíció a k-vezérlési tartományában van.

Felmerül a kérdés, hogy vajon a SpecDistP-ben tartózkodó DP-k hogyan viszonyulnak az anaforákhoz, képesek-e kötni őket függetlenül az anafora monda-

¹⁴ Ez az állítás nem pontosan egyezik meg Stowell és Beghelli elméletével, mert ők csak azokat az univerzális kvantorokat mozgatják ebbe a pozícióba, amelyek szigorúan disztributív olvasatúak. Az *each* „minden egyes” mindig a DistP-be mozog, az *every* „minden” csak akkor, ha disztributív az olvasata. Ebben az esetben nem világos, hogy a koordinált és az erős többes számban értelmezett DP-k, amelyek tipikusan felmozognak a topikpozícióba, hogyan lehetnek függő határozatlan főnévi csoportoknak antecedensei. Itt két lehetőséggel számolhatunk. Az egyik, hogy az univerzális kvantorok abban különböznek a disztributív erővel bíró referenciális kifejezésektől, hogy tartalmazzák a [DIST] jegyet, amely motiválja a mozgatásukat a DistP-be, de nem a [REF] jegyet, amely motiválná a mozgatásukat a topikpozícióba. A disztributív referenciális kifejezések viszont mind a két jegyet tartalmazzák. Ez a megoldás teljesen kompatibilis Chomsky (1995) minimalista elméletével. A mások lehetőség (É. Kiss Katalin /személyes közlés/), hogy amikor az antecedens egy referenciális kifejezés, a SpecDistP pozícióban egy üres lebegő kvantort tételezünk fel, amely korlátozza a függő DP-ket. Ez a megoldás megegyezik Stowell és Beghelli javaslatával.

ton belüli státuszától, ahogy ez a függő határozatlan DP esetében történik, vagy alanyi funkciójú anaforák továbbra sem fordulhatnak elő a mondat szerkezetben.

- (21) a. Minden diák_i látta önmagát_i a tükörben.
 b. *Minden diákot_i látott önmaga_i a tükörben.

A (21a)-ban az univerzális alanyi funkciójú DP, amely a SpecDistP pozícióba mozog, tudja kötni a tárgy esetben lévő anaforát, azonban a (21b)-ben láthatjuk, hogy a tárgy esetben lévő univerzális DP, amely ugyancsak a SpecDistP-be mozog, nem tudja kötni az alanyi funkciójú anaforát a köztük lévő strukturális kapcsolat ellenére. Úgy tűnik, hogy a két kötött DP az antecedensében más-más tulajdonságokat keres, vagyis az anaforát nem ugyanaz a jegy korlátozza az antecedens DP-n, mint a függő határozatlan DP-t. Ez persze még nem magyarázza meg az alanyi és a tárgyi DP-k viselkedése között az anaforakötésnél megfigyelhető aszimmetriát és ennek hiányát a függő határozatlan DP-k esetében.

Azt már láttuk, hogy a k-vezérlési kapcsolat önmagában nem magyarázza meg, hogy az alanyi funkciójú anaforák miért eredményeznek rossz szerkezeteket még akkor is, amikor a potenciális antecedensük k-vezérli őket az adott komplex funkcionális egységben. A kötéselmélet kimondja, hogy a kötő és a kötött DP közötti koreferencia és k-vezérlési kapcsolat mellett, a kötő elemnek argumentumpozícióból kell kötnie az anaforát. Feltehető tehát, hogy a kötő elem tulajdonságai fontosak, mert meghatározzák számára a lehetséges pozíciókat, amelybe bemozoghathat a mondat. Kézenfekvőnek tűnik azt állítani, hogy mivel az anaforákat csak A pozícióból lehet kötni, az antecedenseiknek olyan jegyekkel kell rendelkezniük, amelyek motiválják a mozgásukat a megfelelő A pozícióba. Ugyanakkor az antecedens nem értelmezhető referenciális DP-ként, ha ezek a jegyek nincsenek leellenőrizve a megfelelő eset- és tematikus pozícióban. Amennyiben nem értelmezhetőek referenciális DP-ként, nem szolgálhatnak anaforák antecedenseként. Tehát ahhoz, hogy egy anafora kötve legyen, szüksége van egy olyan antecedensre, amelynek van eset- és tematikus jegye, és a deriváció során ezeket a jegyeket le tudja ellenőrizni a megfelelő A-pozícióban, továbbá az esetpozícióból k-vezérli az anaforát egy lokális tartományon belül.¹⁵ A (21b) mondatban azonban az antecedens nincs sem esetpozícióban, sem tematikus pozícióban. Az univerzális tárgyi DP a SpecDistP pozícióban van, és úgy tűnik, onnan nem tudja kötni az anaforát. Ennek az általánosításnak ellentmond a (21a) mondat, ahol az univerzális alanyi DP tudja kötni az anaforát. A legkézenfek-

¹⁵ A Kormányzás és Kötés elméletben (Chomsky 1981, 1986) a PRO olyan DP, amely nem lehet kormányozva és nem kap esetet. Ez magyarázza a rejtett, láthatatlan státuszát. Az elmélet jelenlegi állása szerint, mivel a kormányzás elve már nem létezik, a PRO státuszát másképpen kell magyarázni. Chomsky (1995) szerint a PRO-nak zéró esete van, amit a [-tense] T fej ellenőriz, azaz abban a pozícióban jelenik meg az LF-en, ahol a látható alanyok.

vőbb megoldás, ha azt állítjuk, hogy DistP nem A-pozíció. Ebből a pozícióból nem lehet kötni az anaforákat, tehát az egyetlen lehetséges mód a (21) mondatok magyarázatára, ha az antecedenseket rekonstruáljuk a legmagasabb A-pozíciójukba, amely az esetpozíciójuk.¹⁶ A rekonstruált konfigurációban, ahol az univerzális kvantor A-pozícióba kerül, az alanyesetben lévő DP k-vezérli a tárgyi anaforát (21a), míg a tárgyi DP nem k-vezérli az alanyesetben lévő anaforát (22b).

Míg egy anaforának az antecedense bármilyen olyan DP lehet, amelynek tematikus szerepe és esete van, addig egy függő határozatlan DP antecedensének mindig olyan DP-nek kell lennie, amelyet lehet disztributív olvasatúnak értelmezni (22).

- (22) a. János_i ismeri önmagát_i.
 b. *János_i evett két-két_i almát.

Ésszerűnek tűnik az az állítás, hogy amennyiben az anaforák kötése az antecedens DP-n lévő eset- és tematikus jegyek legitimizálásától függ, a függő határozatlan DP-k kötése ugyancsak egy, az antecedensen jelenlévő jegy legitimizálásának függvénye. Láttuk, hogy a függő határozatlan DP-k antecedensének van egy olyan tulajdonsága, amely elengedhetetlen a függő határozatlan DP kötéséhez. Disztributívnek kell lennie. Tegyük fel Beghelli – Stowell (1996) szellemében, hogy minden DP-nek, amelynek disztributív ereje van, van [+dist] jegye. Ez megmagyarázza, hogy miért kell a SpecDistP pozícióba mozogniuk. Azt láttuk, hogy a függő határozatlan DP-k antecedensének disztributívnek kell lennie. Feltehető, hogy a függő határozatlan DP-eket az antecedensük [+dist] jegye köti. Így az anaforák kötésének mechanizmusa kiterjeszhető a függő határozatlan DP-re, amennyiben a függő határozatlan DP-t is az adott [+dist] jegyet hordozó DP köti abból a pozícióból, ahol ezt a jegyet leellenőrzi. A függő határozatlan DP-t az antecedensük a SpecDistP pozícióból köti. Ez megmagyarázza, hogy (i) milyen típusú DP-k lehetnek a függő határozatlan DP-k antecedensei, és hogy (ii) miért nem tapasztaljuk az alany és a tárgy aszimmetriáját a függő határozatlan DP és az antecedense közötti kapcsolatban. Mivel bármelyik DP-nek, amelyik rendelkezik a [+dist] jeggyel, fel kell mozognia a SpecDistP-be, és mivel ez a pozíció magasabban van a szintaktikai szerkezetben, mint az összes argumentumpozíció, azok a DP-k, amelyek a SpecDistP-be mozognak, k-vezérlik az összes olyan DP-t, amely argumentumpozícióban van. Ha a tárgy mozog a SpecDistP pozícióba, onnan k-vezérli és kötni tudja az alanyt (20b). Amennyiben az alany mozog a SpecDistP-be, k-vezérelni tudja, és kötni tudja a tárgyat (20a). Úgy tűnik, hogy a releváns információ a kötéselemélet számára az antecedens DP-n az

¹⁶ Ugyanez történik a (19) mondatban, ahol az anaforát a fókuszban lévő datívuszi DP k-vezérli, de kötni nem tudja, mert nem argumentumpozícióban van. A rekonstrukció után viszont már nem k-vezérli az alanyt.

a jegy, amely a függő elemen alulspecifikált, és amelyet az antecedens DP-nek le kell ellenőriznie abban a projekcióban, amely ezzel a jeggyel jellemezhető. Ami még fontosabb, az antecedens csak abból a pozícióból tudja kötni a kötött elemet, ahol a kötött elem számára releváns jegyet leellenőrzi. Ha egy adott DP-nek csak eset- és tematikus jegyei vannak, akkor nem tud kötni függő határozatlan DP-t, de tud kötni anaforákat (22b). Az univerzális DP-k tipikusan olyan nominális szerkezetek, amelyeknek vannak eset-, tematikus és [DIST] jegyeik. Ahogy ezt a (23)-as mondatokban látjuk, az univerzális DP-k köthetnek függő határozatlan DP-t és anaforát is.

- (23) a. Minden fiú_i ismeri önmagát_i.
b. Minden fiú_i ismer két-két_i olasz író_t.

Mivel az univerzális DP-nek van eset- és tematikus jegye, és [DIST] jegye is, és mivel ezek két külön pozícióban vannak leellenőrizve, az lenne a predikció, hogy az univerzális kvantor egyszerre képes kötni anaforát és függő határozatlan DP-t.

- (24) Minden fiú_i vett tíz-tíz_i könyvet magának_i.

A (24) mondatban az univerzális DP eset-, és tematikus jegye köti a datívuszi DP-t az alanyi pozícióból (SpecTP), míg a [DIST] jegye köti a függő határozatlan DP tárgyat a SpecDistP pozícióból. Az elmélet szerint tehát a kötési reláció két DP között csak a megfelelő konfigurációban jöhet létre, ha a kötött elem számára releváns jegyet a kötő DP leellenőrzi a megfelelő Spec-fej relációban a megfelelő projekcióban.

4. Konklúzió

Ebben a tanulmányban az anaforák és a függő határozatlan DP-k közötti szintaktikai hasonlóságokat és különbségeket vizsgáltam a magyarban és a spanyolban. Bosque (1992) szellemében rámutattam arra, hogy a függő határozatlan DP-knek a magyarban csakúgy, mint a spanyolban, lokálisan kötve kell lenniük az antecedensük által, ahogy ezt a kötéselmélet kimondja az anaforákra. Ugyanakkor rávilágítottam arra is, hogy van néhány releváns különbség a függő határozatlan DP-k és az antecedensük közötti kapcsolat, illetve az anaforák és az antecedensük közötti kapcsolat között. Míg az anaforák antecedensei A(argumentum)-pozícióból kötik az anaforákat, és a releváns jegyek, amelyek korlátozzák az anaforát, az eset- és tematikus jegyek, addig a függő határozatlan DP-k antecedensei kvantorpozícióból kötik a függő határozatlan DP-t, a jegy, amely korlátozza a függő határozatlan DP-t, a [DIST] jegy. Ezek a jegyek akkor tudják korlátozni az anafo-

rákat, illetve a függő határozatlan DP-ket, ha antecedenseik a megfelelő pozícióba mozognak, és leellenőrzik a releváns jegyet. Abból a pozícióból, ahol az adott jegyet leellenőrzik, tudják kötni az anaforát, illetve a függő határozatlan DP-t.

Irodalom

- Beghelli, Filippo – Stowell, Timothy (1996), Distributivity and negation. In: Szabolcsi (ed.) 1996: 72–107.
- Bosque, Ignacio (1992), Nota sobre sendos. *Miscellanea Antverpiensia*. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Choe, Jae-Wong (1987), Anti-quantifiers and a theory of distributivity. PhD disszertáció. University of Massachusetts, Amherst.
- Chomsky, Noam (1981), Lectures on government and binding. Foris, Dordrecht.
- Chomsky, Noam (1986), *Barriers*. MIT Press, Cambridge.
- Chomsky, Noam (1995), *The Minimalist program*. MIT Press, Cambridge.
- Chomsky, N. – Lasnik, H. (1995), The Theory of Principles and Parameters. In: *The minimalist program*. MIT Press, Cambridge.
- É. Kiss, Katalin (1987), *Configurationality in Hungarian*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Farkas, Donka (1996), *Dependent indefinites*. Kézirat. UCSC.
- Gil, David (1995), Universal quantifiers and distributivity. In: Bach, E. – Jelinek, E. – Kratzer, A. – Partee, B. H. (szerk.), *Quantification in natural languages*. 321–362. Kluwer, Dordrecht.
- Kamp, H – Reyle, U. (1993), *From discourse to logic*. Kluwer, Dordrecht.
- Kayne, Richard (1994), *Antisymmetry of syntax*. MIT Press, Cambridge.
- May, Robert (1985), *Logical form*. MIT Press, Cambridge.
- Milsark, Gary (1977), Toward the explanation of certain peculiarities of the existential construction in English. *Linguistic Analysis* 3: 143–189.
- Reinhart, Tanya (1995), *Interface strategies*. OTS Working Papers, Utrecht.
- Reuland, Eric (2001), *Primitives of Binding*. ms. Utrecht Institute of Linguistics, OTS.
- Rizzi, Luigi (1997), The fine structure of the left hemisphere. In: Haegeman, Liliane (szerk.), *Elements of Grammar*. Kluwer, Dordrecht. 281–337.
- Ruys, Eddy (1993), *The Scope of indefinites*. PhD disszertáció. Research Institute for Language and Speech, Utrecht.
- Szabolcsi, Anna (ed.) (1996a), *Ways of scope taking*. Kluwer, Dordrecht.
- Szabolcsi, Anna (1996b), Strategies for scope taking. In: Szabolcsi (ed.) 1996: 118–121.
- de Swart, Henriette (1998), *Introduction to natural language semantics*. CSLI Publication, Stanford University.